

Роман ІВАНИЧУК

**СЛІДИ
НА ПІСКУ**

Новели та оповідання

Харків
«ФОЛІО»
2015

КРИВОРІВЕНСЬКІ ЕТЮДИ

(мозаїка)

Усі мої мандрівки — то немовби прощання з тими краями, де я викохався й серед яких здавався самому собі вічним, мов ті хімчинські пагорби, що колись мені, малому, заступали дороги, стежки й вивози до таємничого, сповненого загадок та несподіванок гірського пасма, яке лише у сніжні зими прозирало крізь безлисті ліси до мого Трача величними білими банями, що підпирали славу сизого неба, тримаючи на собі його ваготу. І якби не вони, то й не знати, що сталось би із моїм Трачем, а ще й з Хімчином, Коростами, Цуцулином — напевне, те небо затопило б каламутною повинню весь мій дитячий рай, захований у байраках, видолінах і мочулах, й може, лише в погожі дні спливали б над туманами кучеряві острови верховіть бучин, дібров, березин та ковчеги лисих пагорбів...

І здавався я собі таким самим невмирущим, як ті живі струмки, що переплелися повсюдно в моєму краю, а на низовинах, ген поза Трачем, де плине підступний і примхливий Прут, струмки зливалися в бурхливі потоки й спливали до славної покутської ріки, щоб разом з нею загубитися в далеких морях, таких же вічних, як і я. Однак мене ніколи не цікавили незнані води, вони існували поза межами мого реального й уявного світу — але ж бо починалися із струмків і потоків, що спливали на доли із підніж біловерхих гір, які ховалися за трацькими лісами, — ті джерела й витoki завжди були для мене загадкою, й коли настав час, я переступив хімчинську межу і днищами глибоких ізворів подався у незвісті, де збагнув не свою, а моєї землі вічність.

Й коли згодом та усвідомлена власна короткочасність й тимчасовість на вічній землі стала для мене тривожно відчутною, я ви-

брався з моєю Любкою в гори, щоб ще раз побачити їх зблизька, може, й востаннє, хоч ніяк не міг повірити в те, що десь у розколинах Карпатських гір зачаївся момент моїх прощань...

* * *

Цього літа ми вдруجه приїхали відпочивати до Косова над Гук й чомусь цим разом не відчули тієї тихої радості, що панувала серед нас минулого року, і дивно нам було, чому так сталося, бо ж не проходили ми і наша любов не пригасла, а що змінилося, не могли відгадати; пояснювали це, кожен для себе, тим, що повтор — то лише копія первісного враження, і взагалі ніщо в житті ніколи не повторюється...

Погода в горах була така сама розкішна, як і колись, плоский камінь, обіч якого вирував водоспад, не розколовся, не надщербився, і каньйон, пробитий Рибницею, не змілів, навпаки — став гейби глибший, запаморочливіший, і коріння смерек, схожі на пазурі велетенських грифів, завузловатилися ще густіше на стінах каньйону, ще щільніше обплели їх, щоб не осунулися, не осипалися піском на дно провалля, і вічний шум борів і текучих вод так само зливався в безнастанний гул, без якого світ оглух би, занімів, а жива Рибниця стала б мертвоводним Стіксом; так які ж то переміни тут зайшли, що повітря над Гуком гейби схолодніло, що зчорніла синява прилеглих до річки смерекових борів, і ми обоє відчули якусь непоправну втрату, а що згубили, не могли втямити і аж за кілька днів збагнули, чого нам забракло: плоский камінь над Гуком став для нас безлюдний — не сидів на ньому цього літа білоголовий хлопчик, який минулого року з ранку й до обіду ловив вудочкою мересниць для свого котика, й без якого світ збіднів, спіснів, змерк, ніби ми раптом втратили пам'ять про своє дитинство, ця втрата заступила нам контури майбутнього, які не могли проникати із незвіданої даліни без тями про минуле...

Хлопчик не приходив над Гук ні першого, ні другого, ані третього дня — напевне, пішов наздоганяти свою зрілість, й, не чуючи більше його милого щебетання, ми зрозуміли, що наше дитинство разом з ним віддалилося на незмірні гони, то, щоб не втратити неперервності буття, ми повинні віднайти своє власне минуле, бо не існує півжиття, а тільки монолітна його цілість від першої до останньої миті.

Й сказала Любка: «А чи не помандрувати б нам до Криворівні, я там не була десятки літ...» — «Й мені давно не стелилася туди дорога», — відказав я. Ми вирушили пішки через Старий Косів, Соколівку, Яворів й півдня йшли, поки не опинилися на Буковецькому перевалі, звідки могли б злетіти в пропасну видолину над Черемошем, якби відштовхнулися від Писаного Каменя, що бовванів на обрії головатою банею й до якого бігла вузька стежка по голому хребті...

* * *

Ми зупинилися на гострому гребені хребта, що протягнувся від Писаного Каменя, перетяв проїжджу дорогу, здививши на ній горбатий перевал, й побіг до східного обр'ю, оперізуючи крешем велетенську чашу, в якій — якби не срібна нитка Черемошу, що звивався у запаморочливій глибині попід прямовисними скелями — не було видно дна; із стрімких схилів бігли у пропасть чепурні рублені хижі, схожі на яворівські сувеніри, нестримно скочувалися вниз, зчеповзали із кам'яного ґрунту, й дух запирало в грудях від страху, що вони не зможуть стримати свій біг і розлетяться на тріски, зударившись об скелі за рікою. Однак арідницька ворожба чи то страх зупиняли їхнє шаленство над самим Черемошем, й хатки раптом поставали в ряд, немов ті безстрашні лижники, які злетіли зі скочні й майстерно загальмували свій рух у її підніжжі; хатки вилаштувались унизу півколом, окресливши згин ріки, — притихлі й сумирні.

Ми з Любкою стояли на чолопку Буковецького перевалу й пильно приглядалися до села, відшукуючи серед розкиданих по схилах й вилаштованих над рікою хат те єдине обійстя, в якому багато літ тому кожен з нас, допавши до Криворівні, заквартирував на якийсь там час; я шукав хату Миколи Потяка, в якого колись давно мешкав Михайло Коцюбинський і писав там свої знамениті «Тіні забутих предків»; «а був він елегантним штрамаком у випрасуваних на кант — муха би розчахнулася! — споднях, із закрученими пошляхетськи вусиками, й приходив до нього Іван Франко, що квартирував у Якіб'юка, — вони удвох деколи розмовляли до пізньої ночі, а одного разу завітала до них тендітна жіночка, з виду — ніби ніколи не їла, тільки шумку з молока спивала й була засмагла аж брунатна, — називали її Лесею Українкою...». Дев'яностолітній Микола Потяк розповідав це все з неабиякою гордістю, він навіть книж-

ки зберігав з тих часів, однак я ними не скористався: старий розкрив дерев'яний куферок з книгами, я уздрів там тільки Біблію, а інших не побачив, — помітивши жадібний зблиск у моїх очах, Потяк квапно замкнув свій скарб...

Хати Потяка я не знаходив, хоч пильно перебирав очима одне за одним обійстя, звісно, давно помер останній свідок «Криворівенських Афін», то, може, й обійстя зникло; й теж не виднілася мені на Заріччі хижа Параски Харюк, яка колись хвалилася переді мною, що в молодості носила молоко в збанку самому Іванові Франкові на он той камінь, де він водно сидів і щось писав; «а мені завше говорив: «Дякую, Парасочко, яка ж бо ви файна молодичка!» — Харючка скромно витирала губи крайчиком хустки й пишнілася, думаючи, можливо, в той час, що вона й далі молода, хоч було їй уже сто п'ять років...

А Любка, видно, таки віднайшла домівку вуйни Ганнусі, до якої півстоліття тому привіз зі Львова батько на «свіжий люфт» і як там їй велося, я дізнався з однієї Любчиної розповіді; тепер Любка вдивлялася в покриту замохнатілим ґонтом хату над рікою й згадувала.

* * *

Однак розповідь розповіддю, а могло бути й інакше... Хоч би так: віднайшовши хату вуйни Ганнусі, Любка напружила спогадну думку: а хто в тій хаті нині газдує, бо ж колишньої господині напевно вже не світі немає — ще тоді була в поважному віці, може, там живуть її внуки або й правнуки. Та я тут же переіменувив свій здогад: не про це думала зараз Любка — її вигляд враз омолодився, наче скинула вона зі своїх пліч віковий тягар, ніби зсунула з обличчя маску статечної зрілості; поруч зі мною стояла дівчина-підліток, достоту така, як на ранній світліні: густе закучерявлене волосся, випростуючись у медового кольору довгі пасма, спадало по спині аж до пояса, великі очі, налиті вщерть соковитою зеленню, немов смарагд, зорили з-під відкритого чола на бинду Черемошу, обставлену гусаком рублених хат; і вже ця незнайома мені панночка із зеленими очима, обрамленими чорними крилами зрослих на переніссі брів, ступила крок уперед, ступила другий, забувши враз про мене й чому б то мала пам'ятати незнайомця — й побігла, скотилася схилом, немов той казковий колобок; я не випускав її з поля зору, а вона, віддаляючись, не маліла, її струнка, перев'язана в поясі, мов сніпок плоскіні,

постать не зменшилася й тоді, коли дівчинка, скинувши босоніжки, ступила в ріку, зануривши по стегна свої довгі ноги; а на березі стояв білоголовий хлопець, який здався мені добре знайомим, адже був це той самий малий рибалка з-над Гука, який ловив на вудочку мересниці для свого котика, і спитала русява панночка:

— Ти ловиш рибу? А де твоя вудка?

— Навіщо мені та риба, — відказав хлопчина, — коли мій котик не вернувся з полювання, хтось його вкрав...

— А що тут робиш?

— Йду на гриби... Після дощів, кажуть, під Ігрецем кинулося стільки панчуків, ніби опеньки восени. Ходи зі мною...

Вони перейшли кладкою через ріку, зникли в гущавині бору, й діялося там те, чого не розповідала Любка, — чи то затаїла, чи забула, але як могла таке забути?..

Сторожко заходили в темний бір, а він усе густішав, заступав їм дорогу висохлим гілляччям, що опустилося до землі, а далі здибалися велетенські наїжачені пазурами чепірного коріння виворотні, а звалені бурями стовбури смерек схрестилися в неприступні заборолу — й не було змоги далі йти... Грибів тут не було, м'яка чатинна повсть навіть не пахла грибовиною, й панночка подумала, що сільський хлопець обманув її, заманивши в нетрі. І що хоче з нею вчинити: покласти на вологу чатинну ковдру, а чи тільки поцілувати в повні губи, що ворушилися немов до мови або ж таки для поцілунку; панночка не злякалася й щемно ждала несподіваного, а воно не приходило; німо стояли обоє під стіною виворотня, і врешті спитала панночка в хлопця:

— Ти звідки?

— Я сусід вуйни Ганнусі, в якій ти замешкала... А ти така файна, як квітка іван-чаю, й коли виростемо, станеш моєю княгинєю...

Міська дівчина не знала, що хлопець цим словом називає наречену, їй було дивно, як то можна враз переїменитися із звичайного дівчиська в княгиню, однак це слово вміщало солодку несподіванку, воно їй сподобалося, й Любка відказала:

— А ти будеш моїм князем, так?.. — хвилику помовчала і врешті квапно, щоб не збитися, заговорила: — А знаєш що: вдосвіта, коли ще всі будуть спати, зайди в мою кімнату так тихо, щоб вуйна не почула, і я тобі щось цікаве скажу...